En drabelig affære

Drabssagen fra Bundgård i Vammen i 1879

Af Mette Broberg - 2025

Et liv i forandring

I 1870'emes Danmark stod landet i opbrud. Byerne industrialiseredes, mens livet på landet stadig var rodfæstet i tradition, jordejerskab og patriarkalske normer. I Vammen repræsenterede gårdmanden fortsat det stabile centrum - økonomisk, socialt og familiært.

Én sådan mand var Anders Pedersen Bundgaard, født i 1830. Han overtog i 1862 den gamle slægtsgård Bundgård på nuværende Nørregade 14 efter sin mor Ane Andersdatter, som havde købt ejendommen fri af Fastruplund gods i 1847.

Bundgård, der lå ovenfor smedjen, er i dag nedrevet, og grunden er blevet en del af "Den grønne kile". Omkring 1880 var Bundgård dog en større gård med et hartkorn på ca. 5 tønder - en af de største gårde i byen. Gården havde en værdi på 20.000 datids-kroner.

Samme år, som Anders overtog gården, giftede han sig med Marie Nielsdatter. Hun var datter af sognefoged Niels Pedersen Kromand og Ane Dorthe Jørgensdatter i Damgård. Ægteskabet var et solidt forankret forbindelsesled mellem to ansete familier i sognet.

Marie døde dog allerede i 1872, kun 30 år gammel, og efterlod Anders med flere mindreårige børn.
Gården og børneflokken skulle passes, og i 1874 ansatte Anders tjenestepigen Ane Jensdatter fra Nørbæk.

Et nyt ægteskab og en ny kærlighed

Ane var 32 år gammel, da hun den 28. juli 1874 startede som tjenestepige på gården hos

Anders Pedersen Bundgaard. 16. oktober samme år blev de gift. Ægteskabet gav Ane en ny social status som gårdmandskone.

Den 22. august 1875 fødte Ane deres fælles datter, der blev døbt Marie. Det ser altså ud til, at ægteskabet er en succes.

Men idyllen varede kort. Anders Bundgaard var stærkt alkoholiseret og blev i stigende grad svagelig og sengebundet.

I november 1878 var Jonas Peter Svendsen, en 32- årig karl fra Rødding, ankommet til gården.

Jonas var født i Rødding i 1846. Han var en lille mand af vækst, kun 61% tomme høj - knap 157 centimeter - men hans krop blev beskrevet som stærk og tætbygget. Øjnene var blå og klare, håret brunt, huden sund og arbejdshærdet. Der var et mærke på hans højre tommelfinger og et ar eller en skade over øjet - spor af et liv, der ikke havde været nænsomt. Hans liv havde været omflakkende. Allerede som dreng måttehan arbejde for føden. Han havde været soldat, træskoarbejder og daglejer. Ingen jord. Ingen fast plads i samfundets hierarki. Han var en af de mange mænd,om levede i periferien af bondekulturen - arbejdskraft uden ejendom.
Da han kom til Bundgård i november 1878, var han 32 år - én, der havde set og overlevet meget.

Han og Ane fandt hinanden. Deres forhold udviklede sig hurtigt og blev intimt i løbet af december måned.
De mødtes ofte i stalden og bag bygningerne - uden for Anders' blik.

En død og en fødsel

Anders Pedersen Bundgaard døde den 18. september 1879 - ikke ved vold, men som følge af kronisk alkoholisme. Alligevel blev både Ane og Jonas anklaget for at have medvirket til hans død ved at have "drukket ham ihjel".

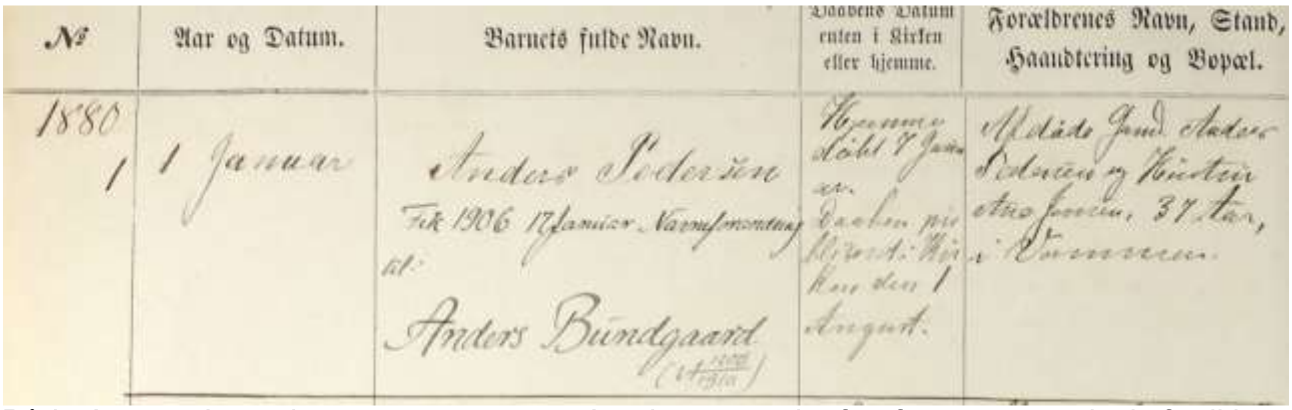

№	Aar og Datum.	Barnets fulde Navn.	Daabens Datum enten i Kirken eller hjemme.	Forældrenes Navn, Stand, Haandtering og Bopæl.
1880 1	1 Januar	Anders Pedersen Fik 1906 17 Januar Navneforandring til Anders Bundgaard	Hjemme døbt 7 Jan. [illegible] 1 August.	Afdøde Gmd Anders Pedersen og Hustru [illegible], 37 Aar, i [illegible]

Både Ane og Jonas blev arresteret, men Ane blev løsladt efter fem uger, muligvis fordi hun var gravid. I hvert fald fødte hun den 1. januar 1880, mens retssagen kørte, en dreng, som hun navngav Anders Pedersen Bundgaard, opkaldt efter hendes afdøde mand. Men under afhøringerne havde Ane indrømmet, at Jonas var barnets egentlige far. Da barnet blev døbt, blev det dog Anders - den afdøde - som blev opført som fader.

Dette var både praktisk og symbolsk. At kalde Jonas far til barnet ville være at erkende utroskab, måske mord. At holde fast i Anders som far var at bevare en illusion
- måske også retten til arven.

Ret og dom - i tre instanser

Under retssagen mod Ane og Jonas fremgik det, at de havde holdt Anders i en konstant beruset tilstand - og endda forsynet ham med brændevin i en patteflaske. Lokale myndigheder og selv herredsfogeden havde flere gange advaret Ane imod at give ham mere spiritus, men advarslerne blev ignoreret. Ligesom forsøg på at fa Anders indlagt på hospitalet, var blevet afvist af Ane.

Ifølge forhørene under sagen mod dem havde parret, efter at have indledt et kæresteforhold, indgået en pagt om, at Jonas skulle gifte sig med Ane og overtage gården - på betingelse af, at Anders forsvandt. Midlet blev spiritus.

Ane og Jonas forsøgte begge at fralægge sig ansvar. Ane forklarede, at hun ikke havde anset Anders' helbredstilstand som alvorlig og benægtede, at forholdet til Jonas havde indflydelse på Anders' død. Jonas forklarede, at han blot havde gjort sit arbejde og ikke havde nogen indflydelse eller hensigt. De erkendte deres forhold, men nægtede enhver sammensværgelse eller ønske om at skade manden.

Ved Fjends-Nørlyng Herredsret blev Ane og Jonas dømt for meddelagtighed ved mandens død og idømt ét års forbedringshusarbejde. Viborg Landsret dømte Ane og Jonas for drabsforsøg. Landsretten skærpede i marts 1880 straffen til to år og betonede især karakteren af deres skjulte forhold.

Højesteret afgav den endelige dom den 23. juni 1880: Tre års forbedringshusarbejde. Grundlaget for højesteretsdom var straffelovens §196: Hjælp til selvmord og § 19: Undladelse afhjælp til en person i hjælpeløs tilstand.

Christianshavns Kvindefængsel omkring 1900

Ane og Jonas blev således i Højesteret ikke direkte dømt for drab, men måtte alligevel stå til regnskab for deres handlinger.

Straf og fængsling

Ane blev sendt til Christianshavn Kvindefængsel, hvor hun gennemgik det såkaldte progressive fængselssystem: *tavshed, isolation og arbejde.* Fængslet var overfyldt og præget af fugt og dårlig hygiejne. Forholdene var sundhedsfarlige, og fængslet var kendt for hård disciplin.

Jonas blev sendt til Vridsløselille Statsfængsel, Danmarks første cellefængsel, hvor han afsonede sin straf i isolation. Fængslet fulgte et system, der byggede på *tavshed,*

ensomhed og tvangsarbejde, som midler til moralsk forbedring.

Jonas arbejdede dagligt - typisk med træsko- eller metalarbejder - uden kontakt med andre indsatte. Tavshed var påbudt og blev kontrolleret med streng disciplin. God opførsel kunne give adgang til små privilegier; forseelser blev straffet med vand og brød.

Gården og arven efter Anders

Efter Anders' død blev hans bo opgjort til 24.970 kr., hvoraf værdien af Bundgård udgjorde 20.000 kr. Ane fik ved skiftet rådighed over midlerne og gården, men skulle sikre børnenes arv på 9.000 kr. Den lokale sognefoged Jens Peter Christensen var børnenes værge i arvesagen.

Efter løsladelsen vendte Ane tilbage til Vammen og til gården. Her blev hun gift med Mogens Sørensen, der var søn af søn af præstegårdforpagteren Søren Mogensen. I forbindelse med ægteskabet bliver Mogens Sørensen ejer af Bundgård.

Bundgård kom dog hurtigt tilbage til Bundgårdslægten. Mogens Sørensen overdrager nemlig allerede i 1887 gården til Peder Pedersen Bundgaard, ældste søn af Anders Pedersen Bundgaard og hans første hustru Marie.

Ane levede sit liv i Vammen frem til 1917, hvor hun dør.

Jonas vendte ikke tilbage til lokalområdet.

Eftermælet

Sagen om Anders Pedersen Bundgaard, Ane Jensdatter og Jonas Peter Svendsen blev en omtalt sag i lokalområdet. Den rummede kærlighed, svigt, moral, klasseforskelle og ret - og viste, hvordan det danske retssamfund i overgangen til det moderne stadig var præget af ære, køn og kontrol.

Var Ane Jensdatter en skruppelløs kvinde, der giftede
sig til gård og status, og som - straks hun så chancen - skaffede sig af med sin lidt ældre mand, så hun kunne leve i gode kår med sin unge elsker?

Eller var Ane Jensdatter et offer for sin tid, hvor vejen til lykken for en kvinde var at gifte sig, og hvor skuffelsen over ægteskabet og ægtemanden gjorde hende til et let offer for en manipulation fra en ung, charmerende lykkeridder?

Eller var sandheden en helt tredje: Det kan være svært med nutidens øjne at vurdere en sag fra en helt anden tid.

Kilder:

- Kirkebogen for Nørbæk sogn.
- Kirkebogen for Vammen sogn.
- Viborg Landsoverret - Domprotokol, justitssager.
- Højesteretstidende, Dom 23. juni 1880, HRT 1880-231.
- Viborg Stifts Tidende, 10. marts 1880.
- Stamrulle - Statsfængslet Vridsløselille.
- Grethe Ilsøe: I tugt og forbedringshus - Kvindelige straffefanger 1871-1885, Artikelsamlingen BUR, ARKIvaria 1996.
- S. Tage-Jensen: Danske kriminalsager 1838-1938, Bogforlaget Norden 1992.
- Vammen-sogn.dk.
- Wikipedia - Christianshavn Kvindefængsel og Vridsløselille Statsfængs

Glæd jer allerede nu til, at Mette Broberg graver sig endnu længere ned i den dramatiske historie og skriver den i *Tjele på Langs,* som udkommer til næste år.